

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Нітефор Роман Степанович

**ПРАГМАТИЗМ ПРОТИДІЇ ПРОТИПРАВНІЙ
ПОВЕДІНЦІ СУБ'ЄКТІВ МИТНОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ**

Студент групи ФМСм-22
Нітефор Р.С.

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Шевчук А.М.

ТЕРНОПІЛЬ – 2024

АНОТАЦІЯ

Нітефор Р.С. Прагматизм протидії протиправній поведінці суб'єктів митної системи України. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», освітньо-професійна програма «Митна справа». – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2024.

У випускній кваліфікаційній роботі автором досліджено теоретичні та нормативно-правові особливості протидії митним правопорушенням в Україні, в тому числі в умовах воєнного стану. В другому розділі автор провів аналіз ефективності практики протидії контрабанді товарів і порушенням митних правил в Україні. В третьому розділі автор визначив орієнтири удосконалення практики протидії девіантній поведінці суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні через необхідність імплементації зарубіжного досвіду.

ANNOTATION

Nitefor R.S. Pragmatism of Counteracting Illegal Behavior of Subjects of the Customs System of Ukraine. – Manuscript.

Research for a master's degree in the specialty 072 "Finance, Banking, Insurance and Stock Market", educational and professional program "Customs". – West Ukrainian National University, Ternopil, 2024.

In the final qualification work, the author examines the theoretical and regulatory features of combating customs offenses in Ukraine, including under martial law. In the second section, the author analyzes the effectiveness of the practice of combating smuggling of goods and violations of customs rules in Ukraine, including on the basis of statistical and analytical materials of one of the structural subdivisions of the customs authorities. In the third section, the author identifies guidelines for improving the practice of combating deviant behavior of subjects of foreign economic activity in Ukraine due to the need to implement foreign experience.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Девіантна поведінка при перетині митного кордону України: теоретико-правові контури.....	6
1.1. Сутність девіантної поведінки в митній сфері та її характеристика.....	6
1.2. Правові аспекти протидії митним правопорушенням в Україні.....	13
Розділ 2. Прагматизм протидії митним деліктам в умовах війни в Україні.....	19
2.1. Порухення митних правил та їх запобігання в Україні.....	19
2.2. Контрабанда як митний делікт: особливості виявлення та боротьби з нею.....	25
Розділ 3. Проблемні аспекти та орієнтири удосконалення практики протидії митним порушенням.....	32
Висновки.....	36
Список використаних джерел.....	39
Додатки	44

ВСТУП

Актуальність проведеного дослідження обумовлена потребою вироблення новітніх концептуальних і прикладних підходів запобігання митним деліктам та правопорушенням в митній сфері з урахуванням ризиків та викликів правового режиму воєнного стану, вимогам європейських партнерів до гармонізації української практики боротьби з контрабандою усіх видів, митними деліктами із зразками Всесвітньої митної організації та митних служб Європейського співтовариства. Потрібно наголосити і на тому, що в умовах війни особливо загострилися ті проблеми, які мали місце в мирний час, а саме відсутність належної кількості технічних засобів, приладів митного контролю, неналежне програмне забезпечення в пунктах пропуску, недостатня кількість кінологічних команд тощо.

Ступінь дослідження проблеми. Загальні аспекти дослідження теоретичних і практичних засад боротьби з митними деліктами містяться в роботах багатьох науковців, зокрема таких, як: Віктор Ченцов, Ігбал Бабаєв, Іван Бережнюк, Девід Віддоусон, Лотар Геллерт, Айварс Крастиньш, Анатолій Макаренко, Павло Пашко, Дмитро Приймаченко, Андрій Войцещук, Святослав Герчаківський, Ірина Іващук, Роберт Зелді та інших науковців. Такі теоретичні і практичні надбання визначили обґрунтованість теми цієї кваліфікаційної роботи, її мету, відповідність поставленим завданням (колу завдань) та структуру випускного кваліфікаційного дослідження.

Метою випускної кваліфікаційної роботи виступає теоретичне обґрунтування та вироблення практичних рекомендацій щодо удосконалення вітчизняної практики митного контролю в Україні з урахуванням позитивів зарубіжної практики. В рамках проведеного теоретичного дослідження та процесу досягнення мети було окреслено та вирішено наступні **завдання**:

- досліджено теоретичні особливості протиправної (девіантної) поведінки та структурування цього поняття;
- вивчено правові засади протидії митним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні;

- проаналізовано особливості запобігання митним правопорушенням на рівні ДМСУ та територіальних підрозділів;
- досліджено результативність боротьби з контрабандою на прикладі Волинської митниці;
- проведено дослідження особливостей боротьби з корупцією в митній системі;
- визначено проблемні аспекти та перспективи протидії митним правопорушенням на основі впровадження зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є теоретичні контури фінансово-правових відносин, що характеризують протидію митним правопорушенням.

Предметом дослідження виступає система боротьби з митними деліктами в Україні в умовах воєнного періоду.

Інформаційною основою роботи стали статистичні та аналітичні дані Верховної Ради України, Рахункової палати України, Кабінету міністрів України, Міністерства фінансів України, Волинської митниці Державної митної служби України, офіційні звіти та аналітичні публікації щодо розвитку митного контролю в нашій державі. **Методи дослідження.** Під час виконання кваліфікаційної роботи використовувались такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод порівняння та історико-логічного аналізу; метод аналогії; метод експертних оцінок; методи економіко-статистичного аналізу, методи групування та деталізації; графічний метод. **Наукова новизна** проведеного дослідження полягає у систематизації концептуальних та нормативно-правових підходів протидії протиправній поведінці суб'єктам митних правовідносин в Україні в умовах воєнного часу.

Апробація результатів дослідження. Результати роботи апробовані на науково-практичних конференціях молодих вчених, студентів та аспірантів.

Структура роботи. Випускна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 41 найменування, містить 10 рисунків, 3 таблиці, 3 додатки. Кваліфікаційна робота написана на 47 сторінках.

РОЗДІЛ І

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ПРИ ПЕРЕТИНІ МИТНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ КОНТУРИ

1.1. Сутність девіантної поведінки в митній сфері та її характеристика

У деяких сучасних дослідженнях, в тому числі, що стосуються фіскальної та митної сфери нерідко поняття «девіантна поведінка» співвідносять з ще одним типом (видом) поведінки – делінквентною. Але в теорії та практиці ці дефініції та поняття, не дивлячись на свою співзвучність, смислове навантаження і деяку ідентичність, схожість все ж не збігаються, або тотожно тлумачаться.

Девіантна поведінка людини – це поняття багатогранне та різностороннє. З одного боку, його характеризують та ідентифікують як вчинки людини (в митній сфері – суб'єктів ЗЕД та осіб, що здійснюють перетин кордону), його дії, яке не відповідає загальноприйнятим та формальним нормам (притаманним Митному кодексу України) і стандартам в суспільстві загалом. З іншого боку, девіантна поведінка як особливе соціальне явище, яке ідентифікується та виражається в масових формах людської поведінки та діяльності. При цьому, дані форми, в тому числі в митних правовідносинах також не відповідають офіційно встановленим нормам і стандартам, що регламентовані митним законодавством та які склалися в конкретному суспільстві, в конкретний час.

Варто усвідомлювати, що девіація в митній сфері – це відхилення, але вона не завжди може характеризуватись і носити негативний характер, тому, виділяють два типи/види відхилень від митних норм.

- позитивні відхилення від митних норм, які спрямовані на те, щоб позбутися від можливо застарілих і неактуальних митних стандартів і норм. Це сприяє якісній зміні митної системи, без якого суспільство не може далі розвиватися і вийти на абсолютно новий рівень свого розвитку та формування новітньої митної системи держави;

- негативні відхилення від митних норм, які називають дисфункціональними, адже вони можуть дезорганізувати митну систему держави, привести її до значних дисбалансів, неминучого руйнування чи знищення. Це, в свою чергу, стає причиною девіантної поведінки суб'єктів митних правовідносин, які незадоволені митними стандартами, що склалися, і прагнуть діями чи бездіяльністю продемонструвати своє незадоволення. Цей вид девіантної поведінки на практиці втілюється через здійснення митних деліктів.

Девіантна поведінка загалом може бути декількох типів:

- «як інновація, яка передбачає згоду з загальними цілями суспільства, але при цьому заперечення загальноприйнятих способів, які могли б допомогти досягти поставлених цілей.
- як ритуалізм – пов'язаний з запереченням цілей конкретного суспільства і абсурдним перебільшенням способів їх досягнення.
- як ретретизм – відмова людини або групи осіб від соціально схвалених цілей і, відповідно, відмова від традиційних і звичних способів їх досягнення» [3].

Делінквентна поведінка – це також загальна асоціальна поведінка осіб чи суб'єктів митних правовідносин, яке проявляється в їх вчинках. Це може бути як будь-яка дія, так і бездіяльність щодо ситуації, що склалася. Такі вчинки можуть завдавати шкоди як окремим контрагентам в процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності або є для всієї митної системи чи держави в цілому.

На відміну від вище зазначеної девіантної поведінки, саме делінквентна – це скоріше проступок (як порушення митних правил), ніж усвідомлений митний злочин. Він також може переслідуватися за митним чи іншими нормами закоу, але не в великій мірі тяжкості, наприклад як притягнення до адміністративної відповідальності за ПМП.

Найчастіше делінквентну поведінку представляють у вигляді заподіяння певної шкоди внаслідок порушення норм митного законодавства. Це пов'язано з

посяганням ділінквента на власність, яку він може зіпсувати, слідуючи яким-небудь власним мотивами. Отже, різні види делінкветного поведінки, незважаючи на їх відносну невинність (адміністративна компонента притягнення до відповідальності) в порівнянні з девіантною поведінкою, все ж засуджуються суспільством. Вони формалізуються державою в нормах митного права за допомогою опису ознак, складу злочину, що представлені об'єктом, об'єктивною стороною, суб'єктом делікту, суб'єктивною стороною, а також їх характеризують, і визначають їх як правопорушення чи делікт. За дані митні правопорушення в рамках митного та адміністративного законодавства встановлюються різні види відповідальності (яка рідко виходить за рамки адміністративної відповідальності), однак по митних деліктах в сегменті контрабанди інкримінуються кримінальним. Це ж стосується і деліктів в митній системі, що стосуються корупції з боку усіх суб'єктів митних правовідносин.

Підтримуємо позицію, що «соціальні норми поведінки необхідно дотримуватися всім членам сучасного суспільства. Іноді деяким людям властиво виходити за встановлені межі, демонструючи поведінку, яка відхиляється від норм або девіантну поведінку, що суперечить прийнятим правилам і нормам. Корисно знати ознаки людини з симптомами такої поведінки і розуміти, як це можна виправити» [4].

Таким чином, вчинення девіантої поведінки в митній сфері як правило реалізується через адміністративні правопорушення, які являють собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений митним законодавством України «порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи МКУ чи іншими законами України, і за які МКУ передбачена адміністративна відповідальність (ч. 1 ст. 458 МКУ)» [1].

В теорії та практиці існує точка зору щодо того, що в нормі ч. 1 ст. 458 митного кодексу є вузьке значення терміну, яке характеризує порушення митних правил, однак в широкому розумінні до цієї дефініції входять не лише адміністративні правопорушення, а ще й митні делікти, що характеризуються як злочини у митній сфері [5]. В якості безпосередніх об'єктів девіантної поведінки науковці називають, зокрема, митне оформлення, митні режими, митний контроль та порядок оплати митних платежів [6].

Додатковим об'єктом здійснення митних правопорушень можуть бути, наприклад, права інтелектуальної власності, застосування податкових пільг при розмитненні, преференційні застосування при перетині кордону тощо. Згідно з ч. 2 ст. 459 МКУ, до суб'єктів адміністративної відповідальності при девіантній поведінці можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні порушень митних правил підприємствами – посадові особи цих підприємств [1].

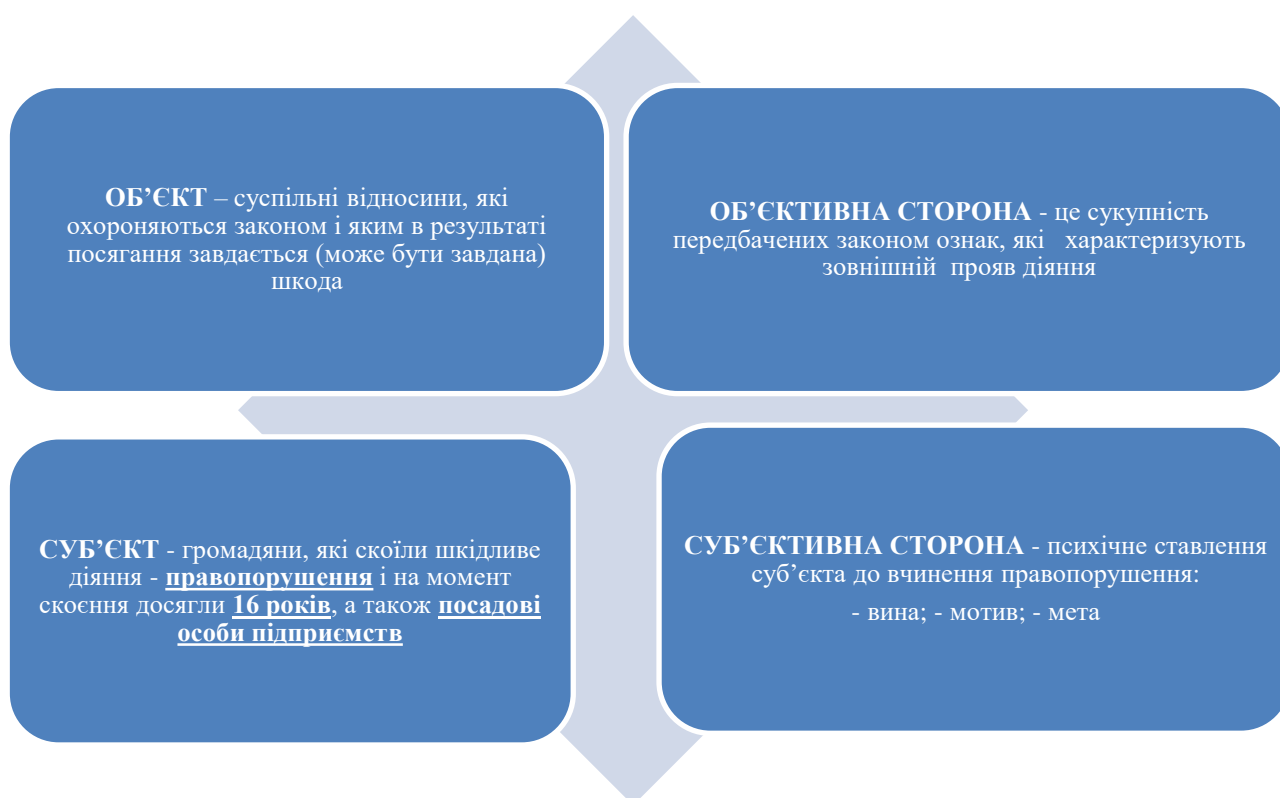


Рис. 1.1. Складові компоненти митного правопорушення при здійсненні девіантної поведінки

Джерело: складено автором

Таким чином, суб'єктами відповідальності за вчинення девіантної поведінки в митній сфері є фізичні, юридичні і посадові особи [6].

«Безпосередньо передбаченими в МКУ видами ПМП є: порушення режиму зони митного контролю (ст. 468), неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем, або з транспортними засобами особистого користування, тимчасово ввезеними на митну територію України чи поміщеними у митний режим транзиту (ст. 469); перевищення строку транзитних перевезень (доставки) товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення та документів до митного органу призначення в Україні, видача їх без дозволу митного органу або втрата (ст. 470); недекларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами (ст. 471); недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення (ст. 472), пересилання через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання (ст. 473); перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів, документів (ст. 474); неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем (ст. 475); переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ст. 476); порушення встановленого законодавством порядку ввезення товарів на територію вільної митної зони, вивезення товарів за межі цієї території та/або встановленого законодавством порядку проведення операцій з товарами, поміщеними в режим вільної митної зони (ст. 477); порушення порядку зберігання товарів на митних складах та здійснення операцій із цими товарами (ст. 478); порушення порядку або строків розпорядження товарами, розміщеними у магазині безмитної торгівлі (ст. 479); перевищення магазином безмитної торгівлі встановлених законом обсягів реалізації тютюнових виробів та/або алкогольних напоїв одній особі протягом однієї доби (ст. 479-1); порушення порядку здійснення операцій з переробки товарів (ст. 480);

перевищення строку тимчасового ввезення товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення або строку тимчасового вивезення товарів чи втрата транспортних засобів (ст. 481); переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем (ст. 482); переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 483), зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ст. 484); а також дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру, а також інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів (ст. 485)» [1].

Отже, українське митне законодавство за вчинення девіантної поведінки в митній сфері передбачається наступні стягнення та санкції: попередження (як основне стягнення); штраф (як основне стягнення); конфіскація товарів, транспортних засобів (як основне і додаткове стягнення, та може бути застосоване виключно судом в процесі судового розгляду митного правопорушення).

1.2. Правові аспекти протидії митним правопорушенням в Україні

В Україні протидія митним правопорушенням базується на системі адміністративного, кримінального, митного законодавства, яке дозволяє притягати порушників до різних видів відповідальності. Як правило практика роботи митних інституцій показує, що переважна більшість митних правопорушень інкримінується через застосування інституту адміністративної відповідальності. Потрібно наголосити, що це «специфічна форма реагування держави в особі митних органів або суду на вчинення правопорушень у сфері митної діяльності, відповідно з якою особи, що скоїли ці проступки, повинні відповісти за свої

протиправні діяння і понести за це покарання у встановлених митним законодавством формах і порядку [13].

За своєю правовою сутністю адміністративна відповідальність проявляється через реакцію держави на ймовірну шкоду, спричинену митним деліктом, а також державна оцінка ймовірної порушення митно-правової норми. Метою притягнення до адміністративної відповідальності виступає охорона та захист суспільних відносин у сфері загального правового регулювання митної справи, а також виховання громадян та посадових осіб через недопущення до здійснення девіантної поведінки.

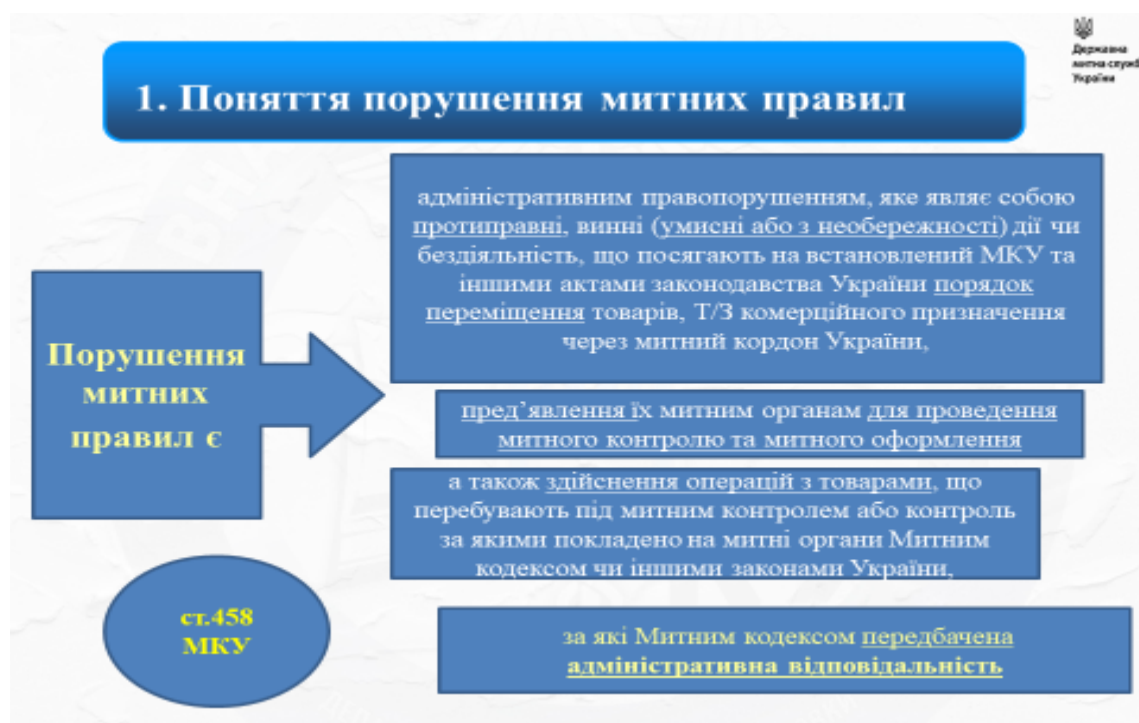


Рис. 1.2. Загальний правовий контур поняття порушення митних правил

Джерело: складено автором

Вважаємо, що адміністративна відповідальність виконує наступний функціал:

- превентивна (попереджувальна) функція, відповідна реалізація якої спрямована на протидію девіантної поведінки та скерування суб'єктів митно-правових відносин до дотримання вимог Митного кодексу України, запобігання вчинення митних деліктів в подальшому особою,

яка раніше вже вчинила порушення митних правил (спеціальна превенція), а також усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень й попередження вчинення митних деліктів іншими особами в митній сфері (загальна превенція);

- охоронна функція, яка полягає у недопущенні суспільних відносин, що не відповідають митно-правовим інституціям;
- репресивна (каральна) функція, яка знаходить свій прояв у впливі держави на порушників, мінімізації несприятливих наслідків, які відображені у санкціях відповідно до норм митного права і які повинні зазнавати особа-деліквент внаслідок скоєного митного правопорушення.

Притягнення до адміністративної відповідальності за девіантну поведінку в митній сфері характеризується як загальними правовими ознаками, які притаманні юридичній відповідальності, так і містять ряд особливостей, до яких належать наступні:

- адміністративна відповідальність настає за митні делікти, якщо вони за своїм особливим характером не тягнуть за собою кримінальну відповідальність;
- нормативні підстави притягнення до адмінвідповідальності (юридичний склад правопорушень) встановлюються виключно Митним кодексом [1];
- притягнення до адмінвідповідальності за митні проступки не звільняє таких осіб, що винні у їх скоєнні від обов'язку сплатити суму митних платежів в повному обсязі;
- іноземці та особи без громадянства також несуть відповідальність за здійснення девіантної поведінки в митній справі на загальних підставах, передбачених ст. 459 МКУ;
- особливі повноваження щодо на притягнення до адмінвідповідальності мають керівники митних інституцій або їх

заступники, якщо розгляд справ про ПМП йде по адміністративній гілці, а також судді, якщо за вчинення митного правопорушення передбачений судовий розгляд;

- зовнішнє відображення адмінвідповідальності проявляється у деліктних правовідносинах, що виникають між митним інститутом (посадовою особою) та особою, на яку покладається обов'язок зазнати відповідні обмеження за правопорушення;
- порядок притягнення до адмінвідповідальності визначається митним законодавством, зокрема МКУ, а в частині, яка не урегульована ним - відповідно до законодавства України про адміністративні правопорушення, по значних кримінальних злочинах – Кримінальним кодексом України;
- провадження в справах про правопорушення передбачає застосування спеціальних заходів відповідальності та особливу процесуальну форму її реалізації;
- засобами реалізації адміністративної відповідальності є самостійні юридично-репресивні примусові заходи, а саме стягнення, які є специфічні за своїм змістом та відмінні від заходів кримінального покарання та дисциплінарного впливу;
- порядок оскарження рішень уповноважених митних та інших органів щодо притягнення до відповідальності здійснюється в судовому або адміністративному (позасудовому) порядку, а також може передбачати мирову угоду.

Потрібно також наголосити, що «аналіз ознак адміністративної відповідальності дозволяє виділити три підстави, наявність яких може потягти за собою даний вид відповідальності: нормативна підстава, тобто наявність системи норм права, що встановлюють адміністративну відповідальність і регулюють її; фактична підстава, якою є протиправне. винне діяння особи, що порушує правові приписи у сфері митної діяльності,

тобто ПМП; процесуальна підстава – правозастосовний акт уповноваженого органу щодо накладення стягнення на конкретну особу за конкретне ПМП.



Рис. 1.3. Компроміс та мирова угода у взаємовідносинах митниці і особи, що характеризується девіантною поведінкою

Джерело: складено автором

Для настання реальної відповідальності необхідно, щоб в наявності були всі три підстави і саме в такій послідовності. Насамперед повинна бути норма митного права, що встановлює обов'язок і санкцію за її невиконання. Потім може виникнути фактична підстава – протиправне діяння. При наявності норми і діяння, що її порушує, уповноважений орган у встановленому законом порядку має право призначити покарання за ПМП шляхом винесення постанови про накладення адміністративного стягнення» [1].

Притягнення до відповідальності при девіантній поведінці в митній сфері пов'язують із застосуванням спеціальних заходів адміністративного примусу. Вважаємо, що серед численних регламентованих заходів адміністративно-примусового характеру, таких як митний контроль, адміністративне затримання, вилучення товарів та документів, конфіскація та інші тільки адміністративні

стягнення можуть виконувати функцію покарання за девіантну поведінку і тільки їх застосування характеризує процес настання та притягнення до адміністративної відповідальності. Саме адміністративні стягнення – це своєрідна встановлений державою механізм примусу до позбавлення ознак митних девіацій, що передбачає міру відповідальності за вчинення правопорушень.

Чинним митним законодавством за порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення: «попередження; штраф; конфіскація товарів, транспортних засобів комерційного призначення - безпосередніх предметів ПМП, товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування товарів - безпосередніх предметів ПМП від митного контролю (крім транспортних засобів комерційного призначення, які використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України за визначеними маршрутами та рейсами, що здійснюються відповідно до розкладу руху на підставі міжнародних договорів, укладених відповідно до закону), а також транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів ПМП через митний кордон України поза місцем розташування митного органу (далі – конфіскація) (ст. 461 МКУ)» [2].



Рис. 1.4. Компроміс та мирова угода у взаємовідносинах митниці і особи, що характеризується девіантною поведінкою

Джерело: складено автором

Попередження та штраф передчачені митним законодавством та можуть застосовуватися в процесі притягнення особи тільки як основні адміністративні стягнення за правопорушення.

Конфіскація як санкція судового розгляду може застосовуватися як основне і як додаткове адміністративн-правове стягнення. За одне і те саме правопорушення може накладатися тільки основне, або і основне і додаткове стягнення.

Попередження є офіційним попередженням деліквента щодо недопустимості такої девіантної поведінки у майбутньому. Попередження може виноситися у формі регламентованої постанови про накладення адміністративного стягнення (ст. 463 МКУ).

За своїм правовим змістом адміністративне стягнення у вигляді попередження вважається мірою покарання морально-етичного характеру по відношенню і є близьким за юридичною природою і сутністю до заходів морально-виховного характеру.

Так при вчиненні однорідного митного правопорушення протягом року з моменту винесення регламентованої постанови про попередження, це діяння буде вважатись вчиненим системно і повторно та визнається обставиною, що обтяжує відповідальність деліквента.

«Штраф полягає у покладенні на особу, яка притягується до адміністративної відповідальності, обов'язку сплатити до державного бюджету грошові кошти у сумі, яка визначається МКУ залежно від виду та характеру вчиненого правопорушення (ст. 464 МКУ). Юридичний зміст штрафу полягає у наступному: штраф є основним видом адміністративного покарання; являє собою вид стягнення грошового характеру, яке виконує каральну функцію, на відміну від цивільно-правового штрафу, який має компенсаційну природу; нараховується у відносно визначених одиницях – неоподатковуваних мінімумах доходів громадян; застосовується як позасудовому, так і судовому порядку; сума штрафу у повному обсязі підлягає зарахуванню в державний бюджет. Сутність штрафу як адміністративного стягнення полягає в тому, що він закликаний впливати на

матеріальні інтереси правопорушника, що робить його досить ефективним засобом примусового впливу на останнього. Саме ця його якість і передбачає включення цього виду покарання до усіх, крім ст. 473, санкцій статей МКУ. Кодекс встановлює або нижню і верхню, або тільки верхню межу розміру штрафу, що дозволяє уповноваженій посадовій особі митного органу чи судді при його застосуванні використовувати принцип індивідуалізації покарання» [1].

Конфіскація як примусове вилучення товарів, транспортних засобів, супроводжується процесом безоплатної передачі їх у власність держави. Конфіскацію потрібно відрізнити від ще одного заходу примусу, який використовують митні органи - вилучення товарів, транспортних засобів і документів. Це в основному розглядається як засіб забезпечення провадження в адміністративних справах про митні правопорушення і він чітко регламентований ст. 511 МКУ.

Таким чином, український законодавець впродовж багатьох років чітко окреслив у вигляді нормативно-правових актів юридичні контури девіантної поведінки при перетині митного кордону та параметри притягнення до адміністративної, кримінальної, дисциплінарної, фінансової відповідальності осіб, що вчиняють митні правопорушення.

Розділ 2.

ПРАГМАТИЗМ ПРОТИДІЇ МИТНИМ ДЕЛІКТАМ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

2.1. Порушення митних правил та їх запобігання в Україні

Чинне митне законодавство визначає чіткі параметри притягнення до адмінвідповідальності за порушення митних правил. Такими параметрами є також і часові характеристики, зокрема які передбачають існування строків давнини притягнення до відповідальності. Якщо справи про ПМП розглядаються українськими митними органами або судами загальної юрисдикції (суддями), то адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше ніж через шість місяців з дня виявлення такого правопорушення.

В Україні в умовах правового режиму воєнного стану можуть бути імплементовані деякі правові відхилення від загальних засад притягнення до відповідальності. Аналізуючи сучасні тренди щодо притягнення до відповідальності та протидію митним правопорушенням наголосимо на наступному.

На центральному рівні Держмитслужби створено та функціонує профільний Департамент боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. Його функціонал на сьогодні полягає в організації та координації роботи підпорядкованих територіальних підрозділів митниць в напрямку, що стосується протидії контрабанді та порушенням митних правил, а також з процедурних питань провадження у справах про ПМП.

Аналізуючи особливості цього підрозділу Держмислужби за 2023 рік, зазначимо основні напрямки його діяльності:

- проведено періодичні заслуховування керівників підрозділів боротьби з контрабандою та ПМП територіальних митниць щодо результатів протидії митним правопорушенням упродовж всього 2023 року;

- взято безпосередню участь у періодичних селекторних нарадах, які були організовані керівництвом Держмитслужби;
- було забезпечено здійснення інструктивно-методичної допомоги з питань протидії митним правопорушенням та здійснення провадження у справах про ПМП, у рамках якої підготовлено та направлено до територіальних митних інституцій статистичний огляд результатів роботи митниць упродовж 2022 року, а також огляд практики розгляду справ про порушення митних правил, заведених за ознаками правопорушення, передбаченого статтею 485 Митного кодексу України; листи-роз'яснення щодо фіксації правопорушень у зв'язку з фактами порушення строків доставки товарів та транспортних засобів.

В рамках звітування було «здійснено перевірку законності та обґрунтованості 37 постанов у справах про порушення митних правил відповідно до статті 530 МК України, за результатами яких: 13 постанов залишено без змін, 16 постанов скасовано, 8 справи про порушення митних правил направлено на новий розгляд. Крім того 15 скарг залишено без розгляду у зв'язку з порушенням строків на оскарження та з інших причин» [20].

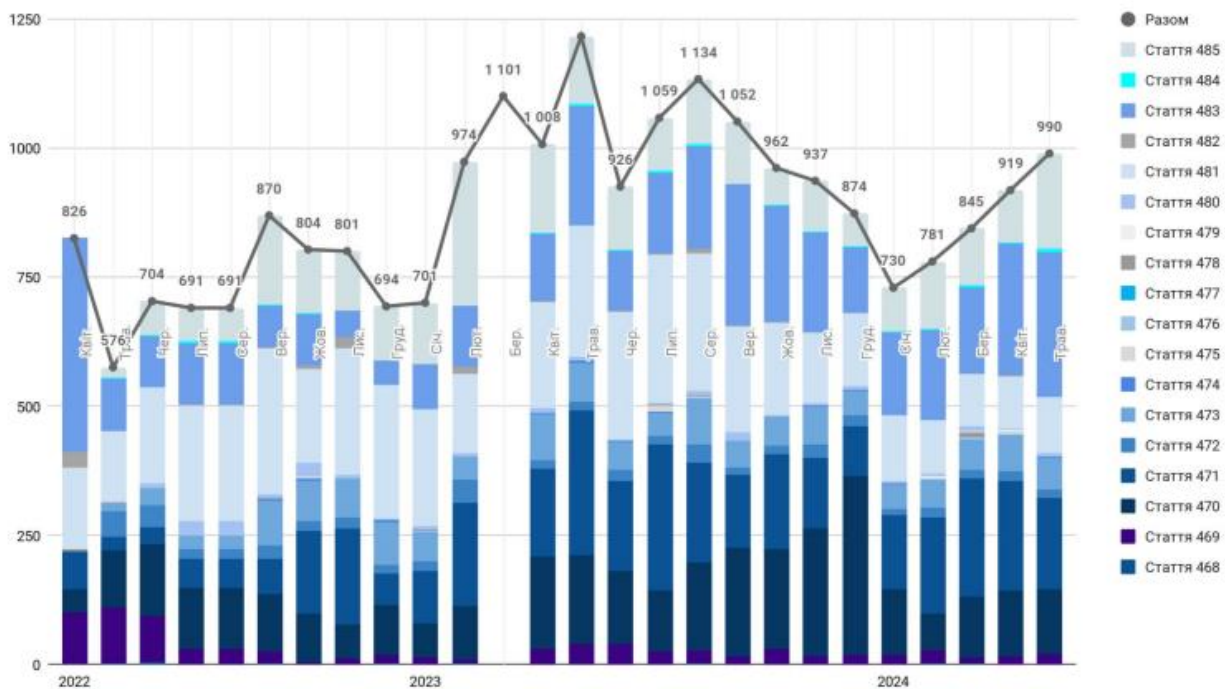


Рис. 2.1. Динаміка виявлення митних правопорушень в Україні

Джерело: [22].

Представлений рис.2.1, що в 2022 році особливо в умовах гострої фази вторгнення росії в Україну ситуація із виявленням митних правопорушень дещо знизилась. Однак в наступні досліджувані 2023 і 2024 роки тренди з виявленням різних правопорушень (на рис. по статтях МКУ) дещо зросли.

Саме в 2023 році Департаментом боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил вживались системні заходи щодо виявлення та протидії схемам ухилення від сплати податків та/або уникнення заборон та обмежень встановлених законодавством України щодо експортно-імпорتنих операцій з товарами, а саме:

- 1) «проведено спільні заходи з Департаментом внутрішнього аудиту Міністерства оборони України, направлені на проведення перевірок отримання військовими частинами та територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки товарів, що переміщувались через митний кордон на їх адресу як гуманітарна допомога. Перевірено майже десять тисяч фактів переміщення товарів загальною вартістю майже 2,35 млрд грн, які переміщувались на адресу 238 військових частин. За результатами проведених перевірок встановлено 5 388 випадків непідтвердження отримання військовими частинами товарів гуманітарної допомоги, з яких більше 2500 транспортних засобів. Направлено 353 повідомлення про протиправні діяння, що містить ознаки злочину, передбаченого статтями 190, 358, 201-2 КК України, а також складено 165 протоколів про порушення митних правил, де предметами правопорушень є товари гуманітарної допомоги, які переміщувались на адреси військових частин;
- 2) виявлено та припинено схему ввезення на митну територію України значної партії електронних сигарет та інших високовартісних товарів з приховуванням від митного контролю. При організації цієї схеми правопорушниками використано запутаний та вкрай нелогічний маршрут доставки товарів з використанням різних європейських

- складів з метою заміни товаросупровідних документів, а також приховування реальної номенклатури товарів та їх отримувачів;
- 3) ініційовано проведення митницями перевірки повноти та достовірності декларування виявлених Департаментом боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил ризикових митних оформлень у 2020 – 2022 роках в митному режимі імпорту автомобілів та сідельних тягачів марки «DAF» і «MAN», стягнення належних митних платежів, а також притягнення до відповідальності винних осіб. За результатами вжитих заходів складено 13 протоколів про порушення митних правил за ознаками правопорушень, передбачених статтею 485 Митного кодексу України (сума несплачених митних платежів 6,54 млн грн), а також 9 протоколів про порушення митних правил за частиною першою статті 483 МКУ (сума предметів правопорушень – 3,92 млн грн, сума несплачених податків – 4,28 млн грн);
- 4) підготовлено та направлено на адресу митниць індикатори ризику під час митного контролю та митного оформлення вивезення пило- та лісоматеріалів, а також надано доручення здійснити перевірки відповідності вагових і кількісних показників. Задokumentовано 83 факти вчинення правопорушень, пов'язаних із експортом пило- та лісоматеріалів, загальною вартістю 21,2 млн гривень» [20].

Крім того особлива увага була приділена територіальним підрозділам Держмитслужби: здійснювались заходи, спрямовані на недопущення незаконного переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів комерційного призначення та контроль за повнотою сплати митних платежів. Окремий напрямок, на який зробила акцент Держмитслужба впродовж війни – це співпраця з іншими правоохоронними органами в частині виявлення митних деліктів та притягнення до відповідальності винних осіб за їх вчинення. Така робота велась в тому числі через ініціювати митних оглядів, їх посиленого та поглибленого варіантів та реагування на виявленні ознаки митних правопорушень.

Аналізуючи такі тренди, зазначимо, що «протягом січня – вересня 2023 року митницями отримано від правоохоронних органів 7 998 письмових доручень на проведення оглядів (переоглядів) товарів, транспортних засобів комерційного призначення за формою, визначеною Постановою № 467. Доручення надані стосовно 8 466 об'єктів контролю (отримувачів, відправників та/або транспортних засобів комерційного призначення, з використанням яких можуть бути вчинені порушення законодавства з питань державної митної справи). За вказаними дорученнями митницями проведено 2 086 оглядів (переоглядів) товарів» [21].

Так, за наслідками і результатами проведених комплексних митних оглядів територіальними митницями було виявлено 31 правопорушення, зокрема складено відповідно до встановленого порядку 22 протоколи про порушення митних правил за ознаками правопорушень (додаток А), які передбачені статтями 471, 472, 483 та 485 МКУ, а також в 9 випадках було виявлено ознаки таких кримінальних правопорушень, передбачених відповідними статтями 201, 201¹, 246, 263, 307(309), 333, 358 та 364 Кримінального кодексу України.

Підсумовуючи наголосимо, що результативність виявлення порушень митних правил та загального порядку перетину митного кордону під час реалізації письмових доручень, які отримані від різних фінансових і правоохоронних органів, протягом I – III кварталів 2023 відповідного року склала близько 1,5%.

Таблиця 2.1

Динаміка та результати проведених митницями оглядів (переоглядів) відповідних товарів на підставі доручень правоохоронних органів в 2023 р.

Показник	I квартал	II квартал	III квартал	Усього
Отримано доручень за формою, передбаченою ПКМУ від 23.05.2012 № 467	2 493	3 115	2 390	7 998
Проведено митних оглядів (переоглядів)	695	603	788	2 086
Виявлено порушень митних правил	7	6	9	22
Виявлено ознак кримінальних правопорушень	3	5	1	9

Джерело: складено за [21].

Зазначимо, що результативність виявлення митних деліктів та порушень митних правил за результатами проведених оглядів товарів на підставі запитів від правоохоронних органів в 2024 році має наступні характеристики.

Таблиця 2.2

Ефективність оглядів (переоглядів) товарів на підставі офіційної інформації, отриманої від правоохоронних органів

Показник	IV квартал 2023	I квартал 2024
Проведено митних оглядів (переоглядів)	41	46
Виявлено порушень митних правил	11	12
Виявлено ознак кримінальних правопорушень	4	5

Джерело: складено за [21].

Характеризуючи ефективність митних оглядів в частині виявлення митних правопорушень, зазначимо наступне:

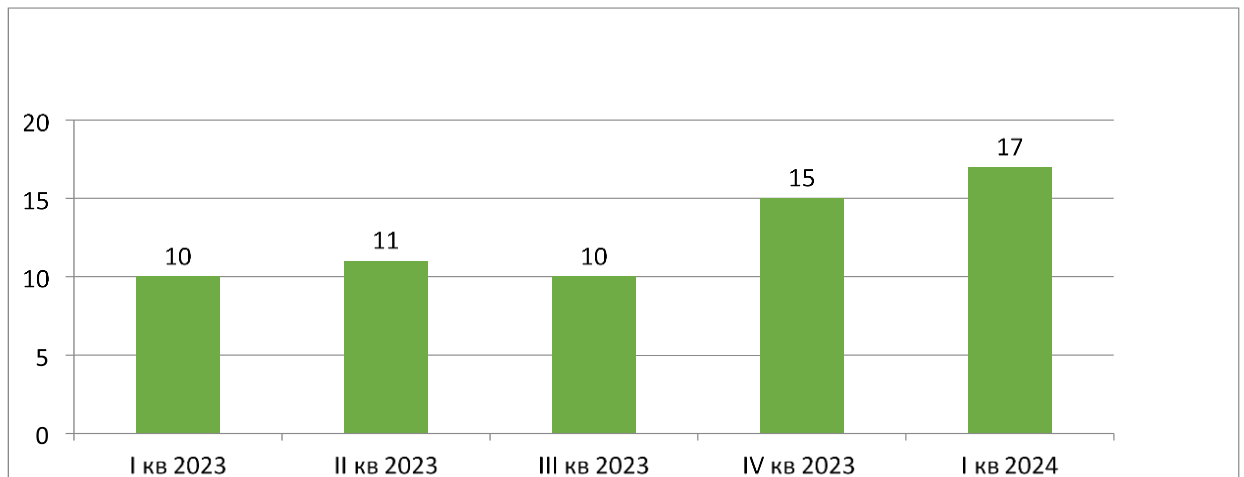


Рис. 2.2. Кількість виявлених правопорушень за результатами проведених митних оглядів протягом 2023 та I кварталу 2024 рр.

Джерело: складено за [21].

Таким чином, представлена інформація засвідчує позитивні тренди щодо виявлення митних правопорушень впродовж кварталів 2023-2024 років.

2.2. Контрабанда як митний делікт: особливості виявлення та боротьби з нею

В Україні проблема контрабанди в умовах війни особливо загострилась. З однієї сторони криміналізація таких суспільно небезпечних діянь як контрабанда, без сумніву, відіграє позитивну та виховну роль серед інструментів впливу на митну злочинність, проте з іншої сторони може призвести до порушення принципів та механізмів криміналізації. На сьогодні в кримінальному законодавстві України спостерігається такий важливий тренд, коли криміналізація переважає декриміналізацію. Разом з цим, необґрунтоване розширення меж і сфери дії закону про кримінальну відповідальність порушує та дисредитує принцип економії кримінальної репресії.

Наголосимо, що до 2011 року стаття 201 Кримінального кодексу України визначала контрабанду як «переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене у великих розмірах, а також незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а так само контрабанда стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України» [25].

Таким чином, всі предмети контрабанди можна було поділити на «дві групи:

1) предмети яким притаманні спеціальні ознаки (історичні та культурні цінності; отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини та радіоактивні матеріали; зброя та боєприпаси (крім гладко ствольної мисливської та боєприпасів до неї; стратегічно важливі сировинні товари, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України);

2) товари, які перебувають у вільному обігу в Україні та незаконне переміщення яких через митний кордон утворює склад злочину, передбаченого ч.

1 ст. 201 Кримінального кодексу України лише у великих розмірах, тобто за наявності спеціальних ознак» [27].

Іманенною ознакою контрабанди як митного злочину є те, що це правопорушення має відбуватись із приховуванням митного контролю.

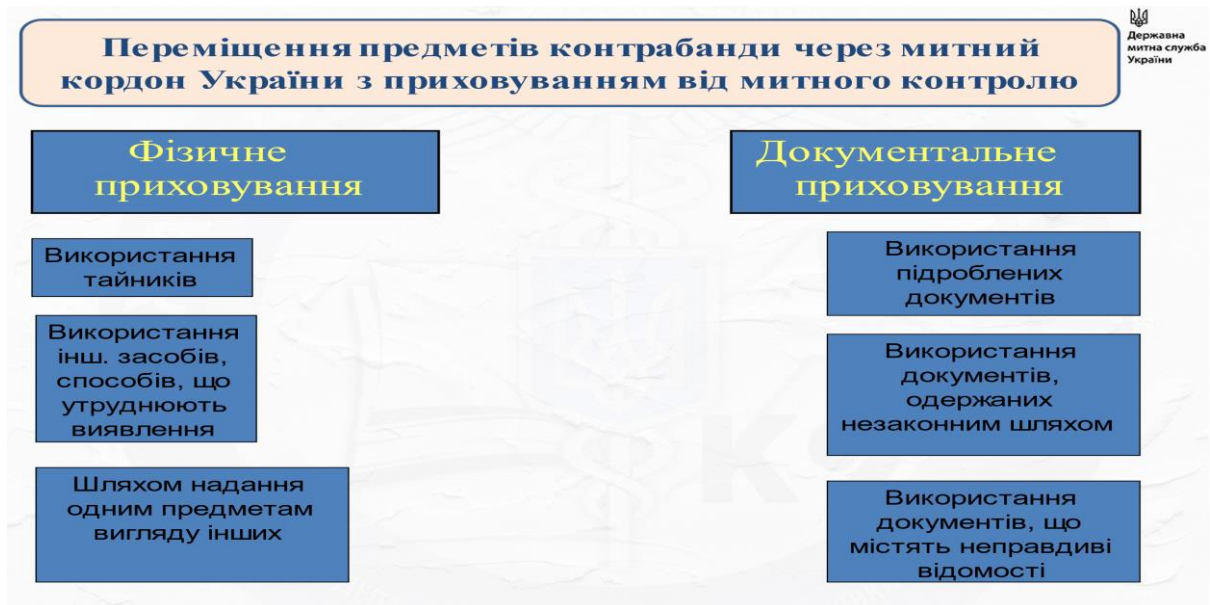


Рис. 2.3. Особливості здійснення контрабанди як митного злочину

Джерело: складено автором

Проривним законопроектом в частині інкримінації контрабанди як злочину став Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 року N 4025-VI [28], який набрав чинності через один місяць з дня його опублікування. Крім цього були внесені зміни у Кодекс України про адміністративні правопорушення та Кримінальний кодекс України для повної законодавчої імплементації законопроекту.

Характеризуючи його зазначимо, що дефініція контрабанда почала трактуватись як «переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіо- активних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації» [28].

Отже, з прийняттям цього законопроекту була скасована кримінальна відповідальність за переміщення товарів, історичних цінностей і стратегічно важливих сировинних товарів через митний кордон України. Дані діяння вважалися порушенням митних правил, за їх вчинення особа притягалась до адміністративної відповідальності, а нормативно-правовим актом, який це врегулював був Митний кодекс України.

Ще одним важливим етапом унормування правової природи такого митного делікту як контрабанда став ухвалений 09 грудня 2023 року Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів» (реєстр. № 5420).

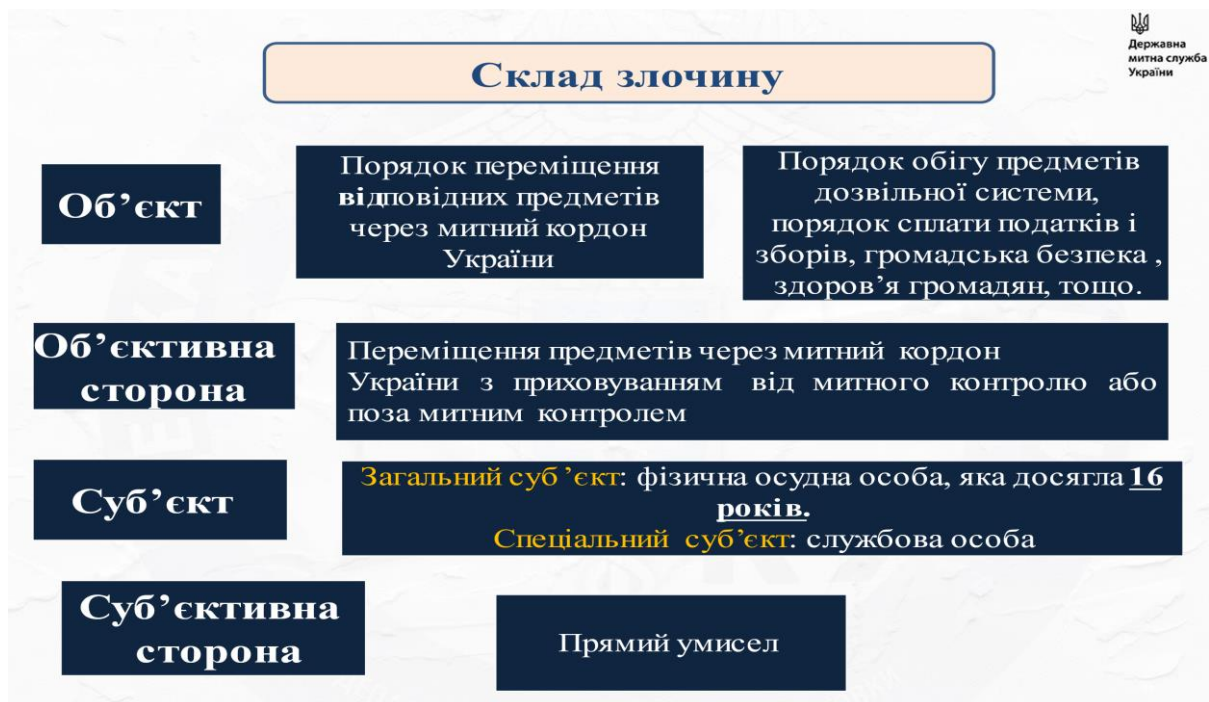


Рис. 2.4. Складові елементи контрабанди як митного злочину

Джерело: складено автором

Цим законопроектом навпаки посилено відповідальність за вчинення такого правопорушення як контрабанда, зокрема внесено зміни до статей 201 («Контрабанда культурних цінностей та зброї») та 201-1 («Контрабанда

лісоматеріалів та цінних порід дерев») (додатки Б, В) Кримінального кодексу України, а також було доповнено кримінальне законодавство новими статтями 2013 («Контрабанда товарів»), 2014 («Контрабанда підакцизних товарів»), якими встановлюється відповідна кримінальна відповідальність за контрабанду як товарів так і підакцизних товарів.

Отже, «відповідно до ч. 1 ст. 201-3 КК України, яка набирає чинності з 1 липня 2024 року, контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю товарів (крім підакцизних товарів та електричної енергії), вчинена у значному розмірі. Таким чином, законодавець повернув кримінальну відповідальність за контрабанду товарів. Водночас у законі про кримінальну відповідальність відсутнє визначення поняття «товар» чи «підакцизний товар», тобто норми 201-3 та 201-4 Кримінального кодексу України можна назвати бланкетними до спеціальних статей. Така юридична невизначеність поняття товару може призвести до різного застосування вказаної правової норми на практиці» [25].

Оскільки правові норми щодо посилення відповідальності за контрабанду вважаються новими, то відповідно і статистичних та звітних матеріалів щодо їх практичного застосування в 2024 році ще немає. Однак впродовж останніх років Держмитслужба активно здійснювала діяльність щодо протидії контрабанді в Україні. Зокрема, в 2023 році за результатами протидії контрабанді наркотичних засобів стало виявлення 834 фактів переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. За даними фактами митницями складено 398 протоколів про порушення митних правил, до правоохоронних органів України направлено 522 повідомлення про протиправні діяння, що містять ознаки злочинів, передбачених ККУ, а саме:

- 274 повідомлення – за статтею 305 КК України;
- 242 повідомлення – за статтями 307, 309 КК України.

Кінологічними командами, правоохоронними органами України у взаємодії з митними органами України було проведено 12 контрольованих поставок

наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Також митницями виявлено 343 факти незаконного переміщення через митний кордон України зброї, боєприпасів, вибухових речовин, спецзасобів. Відповідно до правоохоронних органів України направлено 237 повідомлень про протиправні діяння, що містять ознаки злочинів, передбачених КК України, та складено 119 протоколів про порушення митних правил.

Отже, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні зросла кількість повідомлень по справах, які не є характерними для митного часу, наприклад по ст. 201-2 КК України (незаконне використання гуманітарної допомоги) тільки за період січня-травня 2024 року було скеровано правоохоронним органам 55 повідомлень. За ст. 263 КК України (незаконне поводження зі зброєю) за цей же період було 5 повідомлень (в 2022 році – аналогічний показник, а в 2021 році фіксувалась тільки одна спроба незаконного переміщення зброї).

Якщо ж аналізувати ефективність діяльності територіальних митних підрозділів, наприклад Волинської митниці, то за найбільш іманентними для роботи митних органів статтями КК України 201 (контрабанда) та 305 (контрабанда наркотичних речовин), то динаміку виявлення порушень подано на рис.2.5.

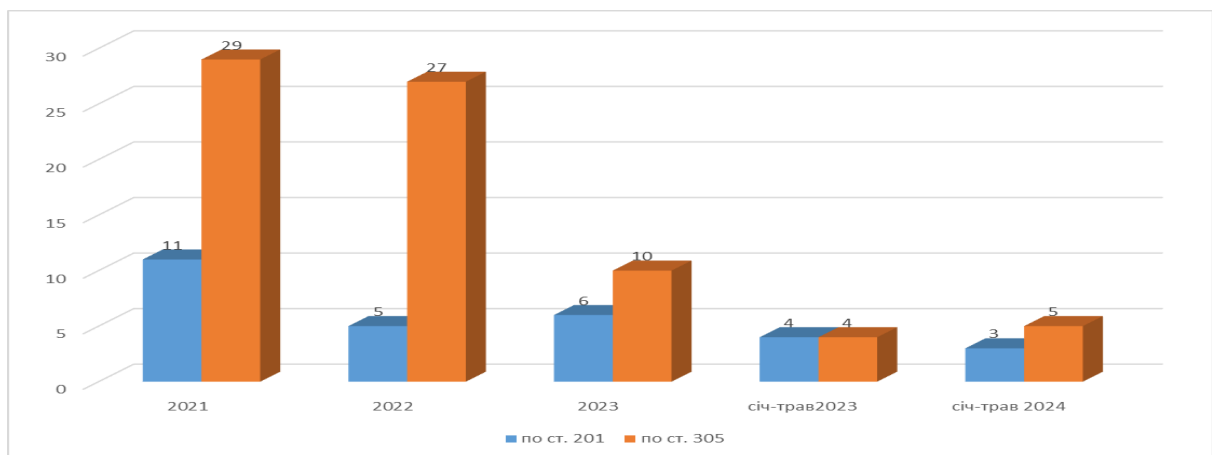


Рис. 2.5. Динаміка виявлення порушень по ст. 201 (контрабанда) та ст.305 (контрабанда наркотиків) в 2021-2024 рр. по Волинській митниці, повідомл.

Джерело: складено за даними Волинської митниці

Важливо, що протягом звітнього періоду 2024 року працівниками Волинської митниці виявлено 30 фактів незаконного переміщення через митний кордон України наркотичних та психотропних речовин, прекурсорів (з них посадовими особами УБК та ПМП Волинської митниці виявлено 30 фактів, що складає 100% від загальної кількості фактів по митниці). При цьому за аналогічний період 2023 року було зафіксовано 18 випадків.

Волинською митницею до правоохоронних органів України направлено 30 повідомлень про протиправні діяння, що містять ознаки злочинів, передбачених КК України (за аналогічний період 2023 року таких повідомлень було 18), з них:

- 25 повідомлень – за ст. 309 КК України;
- 1 повідомлення – за ст. 309, 263 КК України;
- 4 повідомлення – за ст. 305 КК України.

Характерно, що за звітний період 2024 року митницею з незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів вилучено:

- наркотичних засобів: 0,434 кг, 10 амп.;
- психотропних речовин: 2,9 л, 0,014 кг, 5 амп.;
- прекурсорів: 0,189 кг, 206 таб.

Як показує статистика за аналогічний період 2023 року митницею з незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів було вилучено: наркотичних засобів – 0,046 кг, пігулки – 24 шт.; психотропна речовина – 17, 701 кг., 5 шт. паперових марок; прекурсори – пігулки - 12 шт.

Таким чином, до ПК «Орієнтування» АСМО «Інспектор» було внесено інформацію відносно 5 суб'єктів ЗЕД щодо яких існує ризик можливого порушення митних правил при ввезенні на митну територію України товарів «розчинники», які класифікуються за товарною позицією 3814 згідно з УКТЗЕД до складу яких можуть входити прекурсори.

Митницею виявлено 3 факти незаконного переміщення через митний кордон України зброї, боєприпасів, вибухових речовин, спецзасобів, товарів військового

призначення. За даними фактами складено 1 протокол про ПМП та направлено 2 повідомлення про протиправні діяння, що містять ознаки злочинів, передбачених КК України (з них співробітниками УБК та ПМП – 3 факти, що складає 100% від загальної кількості фактів по митниці)

На даний час за результатами опрацювання відповідей митних органів іноземних держав запроваджено 1 протокол про ПМП за ознаками статті 483 МК України на суму 1,4 млн грн та 12 протоколів про ПМП за ознаками статті 485 МК України (загальна сума несплачених митних платежів становить 2,6 млн грн).

Таблиця 2.3

Аналіз взаємодії Волинської митниці з митними органами іноземних держав в частині протидії митним деліктам

	2023 рік	2024 рік	(+, -)
К-сть направлених запитів	28	32	+4
Отримано звернень митних органів іноземних держав і міжнародних організацій	2	3	+1
К-сть отриманих відповідей	26	29	+3
Складено протоколів про ПМП, з них за статтями Митного кодексу України:	8	13	+5
ст. 483	2	1	-1
ст. 485	6	12	+6
сума безпосередніх предметів правопорушень, млн грн	12,7	1,4	-11,3
сума несплачених митних платежів, млн грн	2,5	2,6	0,1

Джерело: складено за даними Волинської митниці

Отже, якщо по виявленню контрабанди з початком війни спостерігається доволі сталий тренд, який може змінитись із повноцінним вступом в дію законодавства України про криміналізацію товарної контрабанди, то динаміка виявлення порушень щодо контрабанди наркотичних речовин є мало зрозумілою.

Розділ 3.

Проблемні аспекти та орієнтири удосконалення практики протидії митним порушенням

В сьогоденні складних умовах повно масштабної війни та паралельно євроінтеграційного вибору України, який однозначно пов'язаний із системними трансформаціями в усіх сферах державного управління є необхідність переосмислення засад та шляхів діяльності Держмитслужби, в тому числі в такому важливому сегменті як протидія митним деліктам та девіантній поведінці суб'єктів та фізичних осіб, які здійснюють перетин митного кордону.

Визначальними на сьогодні для реформування митної системи є стратегічні контурні документи, зокрема Національна стратегія доходів України, яка кристалізує систему заходів з реформування митної політики та митного адміністрування та визначає три ключові реформи, від успішного та повного виконання яких залежить можливість досягнення стратегічних цілей:

- виконання заходів щодо дотримання режиму законності та правопорядку в зонах митного контролю, визначення додаткових умов проходження державної служби та наділення підрозділів внутрішньої безпеки Держмитслужби можливістю застосування ОРД для викриття випадків залучення посадових осіб Держмитслужби до протиправної (девіантної) діяльності та сприяння порушенням митного законодавства;
- завершення процедур гармонізації митного законодавства України із законодавством ЄС;
- побудова сучасних, гнучких, надійних, сервісно-орієнтованих інформаційно-комунікаційних систем, заміна та модернізація застарілих функціонуючих систем з урахуванням передових міжнародних практик, що базуються на законодавстві ЄС, оновлених положеннях Митного кодексу України, орієнтованих на спрощення та гармонізацію митних процедур та сучасне технічне оснащення пунктів пропуску для оптимізації їх роботи (скануючі системи, системи інтелектуального відеоконтролю, вагові комплекси).

Посилення боротьби з митними правопорушеннями в Україні чи не найбільше залежить від недостатнього рівня матеріально-технічного забезпечення митних інституцій та автоматизації митних процедур. Це водночас погіршує якість виконання Держмитслужбою основних і базових функцій, значно підвищує корупційні ризики, а також збільшує витрати часу на проведення митного контролю та оформлення.

В якій сфері управління ризиками покращення мають бути пріоритетом?⁵

Сфера управління ризиками	Відсоток (%)
Контроль правильності визначення митної вартості та класифікації товарів	80.0
Виявлення контрабанди товарів (включно з деревиною)	46.7
Аналіз ризиків до прибуття вантажу на кордон	40.0
Визначення товарів підвищеного ризику під час митного оформлення	40.0
Виявлення контрабанди підакцизних товарів	26.7
Пост-аудит контроль	20.0
Документальні перевірки	13.3
Виявлення контрабанди зброї та наркотиків	13.3
Контроль за правильністю визначення країни походження	6.7

Рис. 3.1. Результати опитування громадських інституцій щодо напрямків покращення роботи Держмитслужби

Джерело: за даними ГО «Технології Прогресу»

Вважаємо обґрунтованою позицією те, що «з метою збільшення пропускної спроможності пунктів пропуску та для зменшення часу на проходження митних процедур і мінімізації впливу людського фактору під час здійснення митного контролю необхідно забезпечити посадових осіб митних органів технічними засобами митного контролю.

Інструментальний контроль транспортних засобів забезпечує істотне зменшення часу, необхідного на проведення огляду з метою встановлення відповідності товарів, які в них містяться, товарам, задекларованим до переміщення через митний кордон, а отже, збільшення пропускної спроможності у пунктах пропуску» [32].

На сьогодні технічне оснащення пунктів пропуску в Україні для оптимізації їх роботи (скануючі системи, системи інтелектуального відеоконтролю, вагові комплекси) є також умовою збільшення товарообігу з країнами ЄС та відновлення економіки зі збереженням належного контролю. Водночас забезпечення надійності виявлення, зокрема й на виїзд з України до країн ЄС, контрабанди товарів та різних видів пов'язаних з нею правопорушень є ключовим завданням для Держмитслужби.

Так зокрема, «розвиток і утримання митної інфраструктури потребує значного фінансування. Станом на листопад 2023 року у митницях Держмитслужби обліковується 6 806 одиниць технічних засобів митного контролю, з них у працездатному стані знаходиться 4 959 одиниць обладнання (або 73 % від загальної кількості), із яких 1670 одиниць (або 33 %) морально застаріли (експлуатуються 10 років та більше). Для першочергового забезпечення пунктів пропуску технічними засобами митного контролю орієнтовно необхідно – 352,2 млн євро, з них на скануючі системи різних типів – 273,6 млн євро, на ваги – 0,9 млн євро, на системи відеоконтролю – 69,5 млн євро» [32].

Отже, ідентифіковані нами проблеми у роботі митних інституцій України в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції, а також війни дали змогу виокремити пріоритетні напрями удосконалення митних органів щодо протидії митним деліктам:

- абсолютна гармонізація положень вітчизняного митного законодавства із європейськими нормами, уніфікація митних процедур із європейськими митними практиками при експортно-імпортних операціях, зниження рівня

бюрократичності митних процедур при експортно-імпортних операціях, оптимізування митних платежів при експортноімпортних операціях тощо.

- ідентифікації та обчислення митної вартості товарів при експортно-імпортних операціях, максимальна автоматизація митних процедур при експортно-імпортних операціях, скасування, зниження або розтермінування митних платежів при експортно-імпортних операціях, активізація роботи щодо надання статусу Авторизованого економічного оператора, врегулювання процедури митного пост-аудиту, удосконалення митних процедур захисту прав інтелектуальної власності, впровадження процедури спільного транзиту, удосконалення системи управління митними ризиками,
- покращення матеріального, майнового та програмно-технічного забезпечення роботи пунктів пропуску, розвиток інфраструктури пунктів пропуску, поглиблення співпраці митних органів з бізнесом, іншими органами державної влади, іноземними митницями, міжнародними організаціями тощо.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних аспектів протидії митним правопорушенням зробимо наступні висновки та узагальнення.

Питання відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень у митній справі та сфері зовнішньоекономічної діяльності набули своєї актуальності після здобуття Україною незалежності. Однак до сьогодні воно є мало дослідженим у науці кримінального, фінансового права, немає однастайності думок серед науковців, які саме які кримінально-правові норми відносяться до норм, що регулюють суспільні відносини у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Важливим елементом побудови системи протидії митним правопорушенням в нашій державі є вивчення та наукове обґрунтування девіантної поведінки, що виступає як відступна поведінка осіб, службовців в митній сфері щодо дотримання норм митного законодавства.

Суспільна небезпечність правопорушень у митній сфері полягає у спричиненні негативного впливу на економічні та фінансові процеси в державі, у підриві економіки країни (особливо у воєнний час), оскільки такі діяння обмежують поступлення до Державного бюджету України акумульованих коштів внаслідок сплати митних платежів (ПДВ, акцизу, мита); негативно впливають на формування валютних резервів Національного банку України; посягають на стратегічні інтереси держави, пов'язані з системним переміщенням через митний кордон України як варіанту таких способів - поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів, частин вогнепальної нарізної зброї, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а також лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних і рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених та інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України; ставлять загрозу життя і здоров'я громадян України (контрабанда наркотичних засобів, сильнодіючих і психотропних речовин та ін.).

Водночас потрібно визнати, що протиправні діяння у митній сфері охоплюють як порушення митних правил (адміністративна відповідальність), так і контрабандні злочини (кримінальна відповідальність), що загалом завдають шкоди не лише економіці держави, розширяючи її тіньовий сектор, але і культурній спадщині, здоров'ю населення та громадській безпеці.

На жаль, незважаючи на ситуацію у воюючій країні, кількість митних правопорушень, зокрема й кримінальних деліктів, що пов'язані з порушенням правил переміщення предметів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, невпинно збільшується. Так, за статистикою упродовж січня-листопада 2023 року службовці Державної митної служби України виявили близько 11 061 порушення митних правил на суму 8,1 млрд грн, вилучено предметів правопорушень на суму понад 735 млн грн.

Оскільки контрабанда виявляється в основному працівниками Держмитслужби, а подальше розслідування здійснюють Служба безпеки України, Бюро економічної безпеки, то здійснити аналіз практика протидії різних видів контрабанди видається надто складним процесом, особливо під час широкомасштабної війни, коли лєвова частина статистичних та звітних матеріалів або засекречені, або свідомо не публікуються.

Таким чином, кримінальні правопорушення у митній сфері вважаються неправомірними діяннями, які водночас за своїм характером є високоінтелектуальними, схильними до швидкої адаптації, до нових форм і методів фінансово-господарської діяльності, до опанування нових банківських, митних і податкових технологій, що супроводжують провадження господарських зовнішньоекономічних операцій, до використання новітніх інформаційних технологій.

Особливістю митних деліктів є те, що потерпілим від цих діянь як правило є держава, яка несе багатомільйонні або багатомільярдні збитки. Проте найбільш актуальними злочинами, які вчиняються під час здійснення ЗЕД на сьогодні, є кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191 та 212 КК України.

Переконані, що на сьогодні протидія митним деліктам в Україні знаходиться в прикладній площині виконання стратегічних документів та рекомендацій, які висловлюють європейські партнери.

Домінантними тут видаються напрямки щодо посилення інституційної спроможності митних органів в Україні (перший крок зроблено разом із прийняттям Закону України №6490-д), покращення матеріально-технічного забезпечення митників засобами, приладами та інструментами для проведення митного контролю, а також покращення роботи в сегменті управління митними ризиками.

Так зокрема, управління митними ризиками в митній системі України здійснюється нсьогодні а стратегічному, тактичному та оперативному рівнях. Окреме місце на низовому тактичному рівні в контексті управління митними ризиками займає Координаційно-моніторингова митниця, яка має розширені повноваження для здійснення функцій митного контролю та ефективної протидії митним правопорушенням.

При цьому варто наголосити, що итні адміністрації ЄС також мають національні інституційні особливості у сфері аналізу та управління митними ризиками, але при цьому незмінною вимогою для усіх країн ЄС залишається безумовне дотримання єдиної митної політики ЄС.

Тому на шляху України до повноцінного членства в ЄС необхідно забезпечувати інституційну спроможність національної митної системи за напрямом управління митними ризиками з урахуванням вже існуючого досвіду наших європейських партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасна митна енциклопедія / за заг. ред. Д.В. Приймаченка, В.В. Ченцова. Дніпро : УМСФ, 2024. 620 с. (Серія : «Митна політика»).
2. Митний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Девіантна і делінквентна поведінка. URL: <https://moyaosvita.com.ua/psihologija/deviantna-i-delinkventna-povedinka/#>:
4. Девіантна поведінка: форми, види, причини, профілактика. URL: <https://ukr.media/psihologiya/379091/#>:
5. Хомулянський В.В. Адміністративно-правова протидія порушенням митних правил : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.ю.н., спец. 12.00.07. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2021. 21 с.
6. Педешко А.І. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.ю.н., спец. 12.00.07. Харків : Університет внутрішніх справ, 2000. 22 с.
7. Баранов С.О. Юридична відповідальність за порушення митних правил : лекція. URL: <http://surl.li/tssps>
8. Прокопенко В.В. Виконання митних формальностей при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту : монографія. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2018. 336 с.
9. *Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні*: монографія / за ред. д.е.н., професора А.І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2020. 414 с.
10. Герчаківський С.Д. Митна справа. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с.
11. Герчаківський С.Д. Митне адміністрування. Навчально-метод. посібник. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ЗУНУ», 2020. 352 с.

12. Герчаківський С.Д., Сідляр В.В. Фіскальне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 280 с.
13. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил: навчальний посібник / за ред. В.В. Ченцова. К.: Істина, 2010. 208 с.
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
15. Управління в митній службі: підручник / Ю.Д. Кунєв, І.М. Коросташова, А.В. Мазур, С.П. Шапошник; за заг. ред. Ю.Д. Кунєва. Київ, 2006. С. 198.
16. Постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 330 «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану». URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zdijsnennya-mitnogo-kontrolyu-ta-mitnogo-oformlennya-tovariv-zokrema-transportnih-zasobiv-v-u>
17. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2022 р № 174 “Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану”. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-%D0%BF#Text>
18. Наш кордон. Громадський моніторинг перетину кордону в умовах воєнного стану. Випуск 5. Жовтень – 2023. URL : https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/5-2023-finalpdf
19. Митна енциклопедія: У двох томах. Т.2/: Редкол.: ... І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. 536 с. (Митна справа в Україні. Т. 23).
20. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2023 рік. URL : <https://customs.gov.ua/publicna-informatsiia>
21. Аналітичний звіт щодо достатності законодавчих гарантій, передбачених Митним кодексом України, що забезпечують захист прав осіб від зловживань під час проведення огляду (переогляду) товарів на підставі офіційної

- інформації, отриманої від правоохоронних органів. URL : <https://customs.gov.ua/>
22. Митний дайджест 2024 р. URL : <https://ces.org.ua/customs-digest-january-2024/#>:
23. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. Ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
24. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української Держави : теоретичні, історичні та правові проблеми : моногр. Київ, 2005. 332 с.
25. Вознюк А.А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А. А. Вознюк; вступне слово д.ю.н., проф. О. О. Дудорова. К.: Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. С. 52.
26. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26408>
27. Давлатов Ш. Б., Купріяненко П. А. Криміналізація контрабанди товарів: проблеми застосування. Правова позиція. №2. 2024. С. 40-43.
28. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 року N 4025-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>
29. The Union Customs Code: the regulation of The European Parliament and of the Council No 952/2013 of 9 October 2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0952&rid=1>
30. Мельник О. Г., Адамів М. Є., Тодошук А. В. Реформування митної системи України в умовах європейської інтеграції: монографія. Львів: Міські інформаційні системи, 2018. 215 с.

31. Южаніна Н. Що Верховна Рада збирається реформувати в українській митниці? *Економічна правда*. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/02/23/671285/>
32. Національна стратегія доходів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716
33. Аналітичний огляд роботи митниці. URL: https://www.partnerstvo.org.ua/images/28_august_2024/presentation_3.pdf
34. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://cutt.ly/swNPO2Et>.
35. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю: наказ Міністерства фінансів України від 31 липня 2015 р. № 684. URL: <https://cutt.ly/LwNPPtBq>.
36. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації за формою єдиного адміністративного документа: наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 р. № 631. URL: <https://cutt.ly/OwNPPhIQ>.
37. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: указ Президента України від 8 листопада 2019 р. №837/2019. URL: <https://cutt.ly/OwNPPInQ>.
38. Разумей М. М. Розвиток регіонального ризик-менеджменту відповідно до міжнародних стандартів митного контролю. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 1 (63). С. 7–13.
39. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 6 вересня 1977 р. URL: <https://cutt.ly/MwNGAXs5>.
40. Покровська В. В. Зовнішньоекономічна діяльність : підручник. Донецьк : Економіст, 2015. 672 с.

41. Матишевський П. С. Злочини проти власності і суміжні з ними злочини / Юрінком. Київ, 1996. 240 с.

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів і обліку
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

Нітефор Роман Степанович

**ПРАГМАТИЗМ ПРОТИДІЇ ПРОТИПРАВНІЙ
ПОВЕДІНЦІ СУБ'ЄКТІВ МИТНОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ**

Спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітньо-професійна програма «Митна справа»

Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Частина 2

ДОДАТКИ

Тернопіль – 2024

Додаток Б

**Ілюстративне представлення предметів контрабанди за ст. 201
Кримінального кодексу України**


Державна
митна служба
України

**Предмет контрабанди,
ст. 201 ККУ**

вибухові речовини



**зброя та
боєприпаси**



**частини
вогнепальної нарізної
зброї**



**Гладкоствольна
мисливська зброя та
боєприпаси до неї не
є предметами
контрабанди!**

**Ілюстративне представлення предметів контрабанди за ст. 201-1
Кримінального кодексу України**

**Предмет контрабанди,
ст. 201⁻¹ ККУ**

Лісоматеріали або пиломатеріали, цінні та рідкісні породи дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України



Примітка 1. До цінних та рідкісних порід дерев належать роди дерев, передбачені ст. 1 Закону України №2860 "Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів»:
акація, берека, вишня, груша, горіх, каштан, тис ягідний, черешня, ялівець, явір

